

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

1. ไทยพวน : ภูมิหลังและความเป็นมา

ในผืนแผ่นดินไทยนี้ ยังมีชนไทยอีกเผ่าหนึ่งที่อยู่พหุหรือถูกกวาดต้อนหนีภัยสงครามจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และแยกย้ายกันไปอาศัยพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทยในหลายท้องที่ ซึ่งยังพหุมีบรรพบุรุษสืบทอดประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและภาษาพูดอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ให้ปรากฏเห็นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์มาตราบเท่าทุกวันนี้

ชาวพวน หรือชาวไทยพวน เป็นคนไทยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในอดีตเคยมีถิ่นฐานอยู่ในแคว้นเชียงขวางติดกับบริเวณที่ราบสูง Tranninh ทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีอาณาเขตติดกับประเทศเวียดนามหรือเมืองญวน ในอดีตดินแดนของชาวพวนกลุ่มนี้เป็นรัฐหนึ่งที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

“พวน” มาจากภูมิประเทศที่ตั้งบ้านเมืองในอดีต คือ ชนกลุ่มนี้อาศัยตั้งบ้านเรือนใกล้กับแม่น้ำพวน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหนึ่งในเมืองเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หากพิจารณาในพงศาวดารเมืองแฉ่ง ในช่วงที่กล่าวถึงการกำเนิดผู้คนในดินแดนแถบนี้ จะพบว่า มิได้มีคำว่าพวนหรือกลุ่มไทพวนปรากฏอยู่ “พวน” จึงน่าจะเป็นคำเรียกชื่อกลุ่มที่อิงอยู่กับถิ่นที่อยู่อาศัยมิใช่แบ่งตามชาติพันธุ์ แม้จะมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง นั่นคือภาษาพวน หากพิจารณาแล้วไทยพวนก็คือคนไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่เมืองพวนนั่นเอง (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2547, น. 59)

นอกจากชาวพวนจะเป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้กับแม่น้ำพวนแล้ว ในบริเวณที่ชาวพวนอาศัยอยู่นั้น มีภูเขาใหญ่ลูกหนึ่งซึ่งชื่อภูพวนอยู่ในแคว้นเมืองเชียงขวาง “ภูพวน” แรกที่ไทสาขาอพยพมาอยู่ เข้าใจว่าคงอยู่ใกล้กับภูพวน หรือเมืองภูพวน ซึ่งเรียกสั้นๆ ว่า “บ้านพวน” หรือ “เมืองพวน” (วิเชียร วงศ์วิเศษ, 2525, น. 6)

คนพวนเป็นคนตระกูล ไต หรือ ไท (TAI) ชนเผ่าโบราณเผ่าหนึ่งเคยมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน เป็นคนตระกูลลาว หรือไทลาว ด้วยมีภาษาพูดและวัฒนธรรมคล้ายกัน แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วคนพวนกับคนลาวเป็นคนละกลุ่มกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดหลายประการเช่น เอกลักษณ์ทางโครงสร้างร่างกาย รูปร่างหน้าตา ภาษาพูด วัฒนธรรม การกิน การละเล่น ประเพณีต่างๆ ตลอดจนนิสัยใจคอ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, 2546, น.6)

สาเหตุที่ชาวไทยพวนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้นมีหลายประการ เริ่มตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยเจ้าพระยาสุรสีห์พิชิตลาวราช ได้ยกทัพไปตีเมืองลาวเมื่อปี พ.ศ.2321 ได้อพยพครอบครัวลาวทรงดำ ได้แก่ ลาวโซ่ง กลับมาประเทศไทยและได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี การอพยพในครั้งนี้ไม่ได้มีการระบุว่ามียุทธศาสตร์ใด ๆ นำจะมีปะปนมาบ้าง ต่อมาในปี พ.ศ.2535 เมืองแกลงเมืองพวนได้แข็งข้อต่อเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงยกทัพขึ้นไปตีเมืองแกลง เมืองพวน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯให้พวกลาวทรงดำไปตั้งอยู่ที่เมืองเพชรบุรี และลาวพวนให้ตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ (โพธิ์ แซ่มล้าเจียก, 2537, น.108-110)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดฯ ให้สร้างพระเจดีย์กลางน้ำที่เมืองสมุทรปราการ จึงได้ให้เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เกณฑ์ไพร่พลมาช่วยตัดต้นตาลที่สุพรรณบุรีไปวางเป็นฐานพระเจดีย์ เมื่อเสร็จงานแล้วครัวลาวที่ถูกเกณฑ์มาในครั้งนี้ขอไม่กลับเวียงจันทน์ รัชกาลที่ 2 จึงให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ บางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งปรากฏว่าเป็นครัวลาวพวนทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2370 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ได้ก่อการกบฏต่อประเทศไทย และได้หลบหนีไปอยู่ที่เชียงขวางจึงถูกเจ้าน้อยเจ้าเมืองเชียงขวางจับตัวส่งกองทัพไทย การปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในครั้งนี้ทำให้เมืองเชียงขวางได้รับความเสียหายอย่างหนัก ภายหลังจากการปราบกบฏเสร็จสิ้นแล้ว รัชกาลที่ 3 โปรดฯ ให้เลิกประเทศราชเมืองเวียงจันทน์ให้เวียงจันทน์ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ อพยพชาวลาวและชาวพวนมาอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก

ชาวพวนที่อพยพเข้ามาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และรัชกาลที่ 2 นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้อาศัยอยู่ในภาคกลาง เช่น สระบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี และปราจีนบุรี ส่วนที่ตั้งถิ่นฐานใน อำเภอบ้านฝ่อ จังหวัดอุดรธานี เป็นชาวพวนที่อพยพมาตั้งตั้งรัชกาลที่ 1 (ฤดีมน ปริดีสนิท, 2539, น.16)

จนถึงทุกวันนี้ชาวพวนที่อยู่ในประเทศไทยมีจำนวนมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มชาวพวนกลุ่มใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมากกว่าชาวพวนที่อาศัยอยู่ในแขวงเมืองเชียงขวาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นถิ่นฐานที่ตั้งเดิมเสียด้วยซ้ำ โดยได้อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย น่าน แพร่ หรือภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ กำแพงเพชร สุโขทัย ตาก นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ ส่วนในพื้นที่ภาคกลางนั้นก็มีกลุ่มชาวไทยพวนอาศัยอยู่ในจังหวัดต่างๆ เป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี นครนายก ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัด หนองคาย อุดรธานี เลย อุบลราชธานี เป็นต้น ส่วนในพื้นที่ภาคใต้นั้นไม่พบว่ามียุทธศาสตร์พวนที่อพยพมาจากแขวงเมืองเชียงขวางอาศัยอยู่แต่อย่างใด (ฤดีมน ปรีดีสินิท, 2539, น.16)

มีการสำรวจจำนวนประชากรชาวพวนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย จากโครงการแผนที่ภาษา สถาบันวิจัยภาษา มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี พ.ศ. 2538 พบว่ามีจำนวนประชากรชาวพวนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย รวม 190,430 คน โดยจังหวัดลพบุรี เป็นจังหวัดที่มีชาวไทยพวนตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุด รองลงมาเป็นจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ สุพรรณบุรี ตามลำดับ สำหรับชาว “ไทยพวน” ที่อพยพมาอาศัยตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดลพบุรีนั้น มีเหตุผลด้วยกัน 4 ประการ คือ การอพยพโยกย้ายตามปกติด้วยความสมัครใจ ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึกเข้ามาหนีภาวะสงครามบ้านเมืองไม่สงบสุข และอพยพติดตามญาติพี่น้องเข้ามา ซึ่งชาวไทยพวนที่อพยพมาอยู่อาศัยในจังหวัดลพบุรีนั้น ได้ตั้งรกรากเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่ใน 3 อำเภอ คือ อำเภอ บ้านหมี่ อำเภอเมือง และอำเภอโคกสำโรง

การเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในระยะแรกนั้นวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของชาวพวนมิได้มีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมต้นแบบ แต่ด้วยระยะเวลาที่เนิ่นนานและกระแสความเป็นเมือง (Urbanization) ได้แพร่กระจายสู่สังคมไทยพวนในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ขับเคลื่อนสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการทำให้ทันสมัย ทำให้อัตลักษณ์ (Identities) ของชาวพวนเริ่มแปรเปลี่ยนไป การสูญเสียหรือสีกร่อนของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งชาวไทยพวนเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมกลุ่มใหญ่ วัฒนธรรมไทย จึงมีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวไทยพวนทั้งทางตรงและทางอ้อม ต้องทำให้ชาวพวนเริ่มต่อสู้กับกระแสทางสังคมต่างๆ และนำไปสู่การรื้อฟื้นหรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) และการประดิษฐ์ใหม่ของประเพณี (the invention of tradition) ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้เสมอเมื่อชาวไทยพวนต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

อนึ่งการเลือกชาวไทยพวนในการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากในอดีตเมืองพวน เป็นรัฐอิสระ ที่มีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเฉพาะตัว ประกอบกับในปัจจุบันชาวพวน ในประเทศไทยได้มีการรวมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็นองค์การทางวัฒนธรรม สมาคม ชมรม ในการต่อสู้ เพื่อรักษาและรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชาวไทยพวน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีกำฟ้าหรือผีพญาแถน พิธีสงฆ์ ประเพณีบ้องไฟ ประเพณีไหว้เจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน ประเพณีสารทพวน พิธีกว่น ข้าวทิพย์ ประเพณีเส้อ (ใส่) กระจาด หรือเทศน์มหาชาติ ตลอดจนการขับลำพวน ซึ่งเป็นการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวไทยพวน

2. การขับลำพวน : สถานภาพในอดีตและปัจจุบัน

การขับลำพวน นับเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวพวนแต่ บรรพกาลเช่นเดียวกับการที่ภาคใต้มีมโนราห์ หนังตะลุง ภาคกลางมีลิเก ลำตัด ภาคเหนือมีการ ฟ้อนเล็บ และภาคอีสานมีหมอลำ (เจนสุดา สมบัติ, 2548, น.130)

การขับลำพวนเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวไทยพวนที่ร้องโต้ตอบเกี่ยวพาราสีระหว่าง พ่อเพลงกับแม่เพลง โดยใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบ และลำพวน คือ การลำ เกี่ยวกับประวัติของกลุ่มชน ในการลำพวนจะมีพ่อเพลงหรือแม่เพลงลำเพียงคนเดียว แล้วใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบ ในปัจจุบันลำพวนไม่ค่อยมีเล่นแล้วปีหนึ่งจะมีการเล่นเพียง 2-3 ครั้ง โดยมากจะเล่นในงานบุญกุฐิน และเทศกาลวันสงกรานต์ เพลงลำพวนมิได้มีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ ผู้ที่สนใจฟังเพลง ลำพวนมีแต่ ผู้สูงอายุ (ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์, 2539)

ในปัจจุบันการขับลำพวนซึ่งถือเป็นการละเล่นที่แสดงถึงความเป็นพวนเริ่มเลือนหายไปจากสังคมไทยพวน เนื่องจากพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่า ได้เสียชีวิตไปเกือบหมด ที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็มีอายุมากแล้ว อีกทั้งยังไม่มีถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ให้เล่นสืบต่อกันมา ประกอบกับธรรมชาติของสื่อพื้นบ้านชนิดนี้ที่มีลักษณะพิเศษ คือ ไม่ต้องสร้างเวทีแสดง ใช้สถานที่ เช่น บ้าน ศาลา การเปรียญ ในการแสดงและมักไม่แสดงในที่โล่งหรือที่แจ้งทำนองเพลงหมอลำพวนมีท่วงทำนองเพลงที่คร่ำครวญ ออดอ้อน นุ่มนวลและอ่อนหวาน ตลอดจนคนรำไม่แสดงท่าทางประกอบ เพราะทำนองลำพวนมีจังหวะไม่กระชับหรือเร้าใจ เหมือนอย่างหมอลำของภาคอีสาน อีกทั้งลำพวน มักจัดขึ้นเมื่อมีงานที่สำคัญ เช่น เทศกาล งานบวช งานทำบุญเวียน งานขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนงานศพของครอบครัวที่มีฐานะเท่านั้น

ด้วยลักษณะพิเศษของลำพวนที่กล่าวมานี้ ทำให้หมอลำพวนจำกัดอยู่ในวงแคบ ไม่สามารถขยายวงกว้างออกไปสู่กลุ่มชนที่ใช้ภาษาอื่นได้ เหมือนอย่างหมอลำในภาคอีสาน ซึ่งให้ทั้งความเพลิดเพลิน ถึงแม้จะฟังภาษาไม่เข้าใจก็ตาม จึงทำให้ลำพวนเกิดปัญหาเรื่องการสืบทอด ถึงแม้จะมีโอกาสได้ชมหรือเคยรับชมสื่อพื้นบ้านมาแล้ว แต่ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและเข้าไม่ถึงสื่อพื้นบ้านประเภทนั้นๆ จึงทำให้สื่อพื้นบ้านกลายเป็นสื่อสำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้สูงอายุเท่านั้น

หมอลำพวนต้องสรรหา แต่โดยปกติคนทั่วไปก็ลำได้ ปัจจุบันก็เสียชีวิตไปมากแล้ว เคยมีการส่งเสริมอนุรักษ์ให้ลำพวนถ่ายทอดให้ลูกหลาน ประกวดการลำพวน ประมาณปี 2531-2532 จัดราว 2-3 ครั้ง ใครมาลำก็ให้รางวัล มีการแจกเทปอัดและเนื้อเพลงตามโรงเรียนให้ฝึกเด็ก แต่เด็กไม่สนใจ ไม่ตั้งใจจริง คนรุ่นใหม่ฟังไม่ออกทุกคน ทำให้คนสนใจน้อยลง (สมคิด จุมทอง อ่างถึงใน เจนสุดา สมบัติ, 2548, น.131)

จากปัญหาดังกล่าวทำให้มีความจำเป็นในการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดทางวัฒนธรรมและการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาวไทยพวน จากสื่อพื้นบ้านลำพวน เนื่องจากลำพวนไม่มีการคลี่คลายและปรับตัวเองไปจากวัฒนธรรมต้นแบบ ให้เข้ากับสภาพในปัจจุบัน พร้อมทั้งปัญหาด้านการสืบทอดพบว่าพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่า ได้เสียชีวิตไปเกือบหมดส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็มีอายุมากแล้ว อีกทั้งยังไม่มี การถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ให้เล่นสืบทอดกันมา จึงทำให้ขาดการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านชนิดนี้ จึงเป็นสาเหตุให้ลำพวนที่เป็นศิลปะพื้นบ้านซึ่งแสดงถึงความเป็นพวนอย่างหนึ่ง ถูกกลืนไปจากการรับรู้ของสังคมไทยหรือแม้แต่ในหมู่ลูกหลานชาวไทยพวนด้วยกันเอง ซึ่งหากลำพวนเกิดการสูญหายไปอาจส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นชาติพันธุ์ของชาวไทยพวนผ่านในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีได้

ในการศึกษาการวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดทางวัฒนธรรมและการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาวไทยพวน จากลำพวนนั้น มีความจำเป็นต้องทำการศึกษาในพื้นที่ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยพวนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ดังนั้น ชุมชนชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จึงเป็นชุมชนหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนปรากฏอยู่อย่างชัดเจน อาทิ สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิธีการดำเนินชีวิต ภาษาสถาบันพื้นฐานของสังคม ประกอบกับมีการจัดตั้งองค์กรทางสังคมในรูปแบบต่างๆ อย่างเข้มแข็ง เช่น สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านทราย ชมรมไทยพวนบ้านหมี่ เป็นต้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยในฐานะนักวิจัยด้านการสื่อสาร และเป็นลูกหลานชาวไทยพวนจังหวัดลพบุรี จึงมีความสนใจศึกษา “ลำพวน” ในฐานะสื่อพื้นบ้านที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน ในมิติทางด้านการสื่อสารซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel)

และผู้รับสาร (Receiver) ภายใต้ปัจจัยทางสังคมด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการสืบทอดและรื้อฟื้นทางวัฒนธรรมของสื่อพื้นบ้านชนิดนี้ โดยใช้แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน การผลิตซ้ำเพื่อการสืบทอดและการประกอบสร้างอัตลักษณ์เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

ปัญหาคำถามวิจัย

1. สถานภาพ ของลำพวนในอดีตและในปัจจุบัน ในมุมมองด้านผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร รวมทั้งหน้าที่ของลำพวนเป็นเช่นไร
2. การใช้ลำพวนเป็นสื่อกลางในการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมของชาวพวนมีลักษณะอย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตหรือไม่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงแล้วเป็นไปในทิศทางใด
3. มีแนวทางใดบ้างที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบและช่องทางในการนำเสนอเพื่อการสืบทอดและอนุรักษ์สื่อพื้นบ้านชนิดนี้ให้ดำรงอยู่ไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพของลำพวน ศิลปินผู้แสดง เนื้อหาที่ถูกนำเสนอ ช่องทางที่ถูกใช้เพื่อนำเสนอ และผู้ชม ผู้รับสาร
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ผ่านสื่อพื้นบ้านลำพวน
3. เพื่อศึกษาสถานะภาพและการเปลี่ยนแปลงของลำพวนจากอดีตถึงปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางในการสืบทอด อนุรักษ์สื่อพื้นบ้านชนิดนี้ให้ดำรงอยู่ภายใต้บริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านการสื่อสาร

การศึกษาเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการแสดงตัวตนและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาวพวน ด้วยการใช้ลำพวน (สื่อพื้นบ้าน) เป็นสื่อกลาง ได้กำหนดแนวทางในการศึกษาไว้ คือ ผู้ส่งสาร (หมอลำและหมอแคน) สาร (ลักษณะของเนื้อหาที่ขับลำพวน) ช่องทางการสื่อสาร (การจัดงานสืบทอดทางวัฒนธรรม หรืองานประเพณี) ผู้รับสาร (ลูกหลานชาวไทยพวนรุ่นปัจจุบัน) รวมถึงหน้าที่ตามวัตถุประสงค์และการนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบใช้ในการถ่ายทอด

สืบทอดทางวัฒนธรรม และการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวน ด้วยการใช้
ลำพวนเป็นสื่อ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ใช้การสัมภาษณ์นักวิชาการ บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมของชาวพวน ในท้องถิ่นพื้นที่
ที่ใช้ในการศึกษา โดยศึกษาจากผู้ถ่ายทอด/ศิลปินผู้ถ่ายทอดการแสดงลำพวน ผู้นำองค์กร
วัฒนธรรม และลูกหลานชาวไทยพวนยุคปัจจุบัน ในเขตพื้นที่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีชาวไทยพวนตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุด พร้อมทั้งมีการจัดตั้งองค์กร
เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาวพวนที่เข้มแข็ง เช่น ชมรมไทยพวนบ้านหมี่ เป็นต้น

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

1. ลำพวน (Lam Phuan) หมายถึง การขับร้องคำกลอนประเภทหนึ่ง อันเป็น
เอกลักษณ์พิเศษ เฉพาะของชาวไทยพวน ซึ่งหมอลำและหมอแคนจะนั่งลำและนั่งเป่าแคนอย่าง
เดียว โดยไม่มีการฟ้อนรำประกอบ และในบางครั้งเรียกว่าหมอลำพวนด้วย

2. การประกอบสร้าง (Construction) หมายถึง ความเป็นจริงของอัตลักษณ์ของชาว
ไทยพวนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

3. อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะ ที่บ่งบอกและสำแดง
ความเป็นตัวตนของชาวพวน ที่ไม่เหมือนหรือเหมือนกับกลุ่มชนอื่นๆ อัตลักษณ์ของบุคคลหรือของ
วัฒนธรรม อาจมีใช้ลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่อาจมีมากกว่าหนึ่งลักษณะได้

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงไม่ได้อยู่เฉพาะที่ว่าเราเป็นใครเท่านั้น แต่ยังอยู่ที่เรา
แตกต่างจากคนอื่นอย่างไรหรือ เราคือใครนั่นเอง ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือการสร้างอัตลักษณ์ทาง
ชาติพันธุ์ของความเป็น “เรา” และ ความเป็น “เขา” (construction of ethnicity) หรืออาจกล่าวได้
ว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ชาติพันธุ์มองตัวเองอย่างไร และอัตลักษณ์ที่คนอื่นมองเราอย่างไร

4. อัตลักษณ์ร่วม (Social Identity) หมายถึง ภาพลักษณ์โดยรวมหรือความเป็นตัวตน
ของชาวพวน ซึ่งแตกต่างจากสังคมอื่น และเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคม และการใช้
สัญลักษณ์ (symbolic aspect) อัตลักษณ์ทางสังคมของชาวพวนเป็นผลรวมของอัตลักษณ์ที่
หลากหลาย ซึ่งมีพื้นที่ซ้อนทับกันอยู่บางส่วน การศึกษาอัตลักษณ์ทางสังคมจะต้องมองให้เห็น
องค์ประกอบสองประการคือ Actual Identity คือความเป็นตัวตนทางสังคมของชาวพวน ตาม
ลักษณะที่ปรากฏ และ Virtual Identity คือความเป็นตัวตนของสังคมชาวพวน ที่สมาชิกในสังคม
คาดหวังจะให้เป็น

5. การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) หมายถึง การรื้อฟื้นหรือปรับปรุงแบบการแสดงลำพวน โดยยังคงแม่แบบเดิม (Stereotype) ทางวัฒนธรรมเอาไว้ ส่วนหนึ่งของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของลำพวน เพื่อต้องการรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และอีกส่วนหนึ่งเพื่อปรับบทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทที่แวดล้อม ในมิติต่างๆ ได้แก่

- 1) ด้านการสื่อสาร ทั้งผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารหรือผู้ชม ผู้ฟัง
- 2) ด้านรูปแบบ เนื้อหา คุณค่า
- 3) ด้านการทำหน้าที่ของลำพวน

6. ชาวไทยพวน (The Phuan) หมายถึง ไทยพวน ลาวพวน คนพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท (Tai) กลุ่มหนึ่งซึ่งมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่เมืองพวน (ปัจจุบันคือเมืองคูน) แขวงเชียงขวาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งชนกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แตกต่างไปจากชนกลุ่มอื่น แต่เนื่องจากสงครามเป็นเหตุให้ชาวพวน ต้องถูกกวาดต้อนและอพยพย้ายถิ่นที่อยู่เข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีชนกลุ่มนี้อยู่มากที่สุด ในการศึกษาครั้งนี้ “ชาวไทยพวน” นั้น หมายถึงชาวพวนที่อาศัยอยู่ใน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมของลำพวน ในการเป็นสื่อพื้นบ้านที่ใช้เพื่อการแสดงอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์ของไทยพวน
2. เข้าใจถึงกลยุทธการสื่อสารผ่านสื่อพื้นบ้านเพื่อการอธิบายความเป็นตัวตนของกลุ่มไทยพวน และการต่อสู้กับสภาวะการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ลำพวนยังคงอยู่
3. เกิดแนวทางในการรื้อฟื้น ปรับปรุง พัฒนาลำพวนและสื่อพื้นบ้านชนิดอื่นๆ ให้คงอยู่กับชาวไทยพวนในสังคมไทย